

Tweede Kamer der *Staten-Generaal*
Voorzitter Vaste Commissie voor O.C.W.
de heer B.J. van Bochove
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Zaltbommel, 12 november 2009

Geachte heer Van Bochove,

Op 28 september jl. heeft de Minister aan u zijn beleidsbrief *Modernisering Monumentenzorg* (MoMo) aangeboden. Graag willen wij enerzijds onze waardering hiervoor uitspreken, maar ook enkele punten van grote zorg onder uw aandacht brengen.

De *Stichting Bouwhistorie Nederland* (SBN) heeft zich tot doel gesteld de bouwhistorie en het bouwhistorisch onderzoek in de monumentenzorg te bevorderen, zowel inhoudelijk als procedureel. Onze unieke onderzoeksdiscipline richt zich op de materiële aspecten van het gebouw in hun historische ontwikkeling, zoals materialen (baksteen, natuursteen, hout, beton), constructies (vloeren, daken, metselwerk) en technieken waarmee de materialen zijn bewerkt om constructies samen te stellen. Deze aspecten zijn feitelijk de kern van het historische gebouwde object, dat een "archief in hout en steen" vormt. Door middel van een waardstelling van de monumentale aspecten wordt deze informatie inzichtelijk gemaakt en bruikbaar bij interventies. Wij zijn dan ook één van de belangrijkste leveranciers van cruciale kennis voor het behoud van oude gebouwen, al dan niet aangewezen tot beschermd monument. Als gevolg van deze inhoudelijke bijdrage zijn we ook nauw betrokken bij de ontwikkeling van de monumentenzorg in brede zin.

De SBN is verheugd over de belangstelling voor het cultureel erfgoed en het belang dat de Minister hecht aan de cultuurhistorie in onze samenleving, zoals uit zijn beleidsbrief MoMo spreekt. Zijn streven om de cultuurhistorie en daarmee de gebouwde objecten een duidelijke plaats te geven in ruimtelijke ontwikkelingen in brede zin, ondersteunen wij van harte. Naar onze mening wordt daarmee recht gedaan aan het Europese Verdrag van Valetta uit 1992, dat ook door Nederland is ondertekend. De door de Minister voorgestelde methode van borging van cultuurhistorie door middel van verankering in de wetgeving voor de ruimtelijke ordening vinden wij een interessante benadering.

Op 9 oktober jl. heeft uw Commissie een rondetafelgesprek gehouden inzake de Modernisering Monumentenzorg. Dit rondetafelgesprek hebt u gehouden met een aantal willekeurige organisaties die betrokken zijn in het veld van de monumentenzorg. Voor zo ver wij kunnen overzien zijn hoofdzakelijk belanghebbenden bij het eigendom van monumenten uitgenodigd en geen partijen die zich inhoudelijk met een of meerdere cultuur- of bouwhistorische aspecten van de gebouwde omgeving als zodanig bezig houden. Hierdoor is hetgeen als algemeen belang kan worden gezien niet zelfstandig aan bod gekomen en alleen belicht vanuit de specifieke belangen van de genodigden.

Omdat de SBN niet voor dit gesprek was uitgenodigd, maken wij graag gebruik van deze weg om onze visie kenbaar te maken.

Op basis van onze nauwe betrokkenheid bij de monumentenzorg, zien wij namelijk een aantal wezenlijke problemen in de beleidsbrief MoMo. Een aantal daarvan hebben wij reeds in onze brief van 23 januari 2009 aan de Minister kenbaar gemaakt en komen hieronder, indien nodig, nogmaals ter sprake. De bedoelde brief is hier te uwer kennisneming als bijlage toegevoegd.

- Uit de MoMo blijkt dat één van streefpunten van de Minister een vermindering van de regeldruk betreft en duidelijkheid naar de burgers toe. Wij constateren dat door het voorstel van de Minister in plaats van twee regelingen vanuit één wet (objectgerichte zorg en beschermde gezichten vanuit de Monumentenwet) er nu drie regelingen komen vanuit twee wetten (de reeds genoemde aangevuld met de borging van cultuurhistorie in bestemmingsplannen en provinciale dan wel rijkswisies vanuit de Wet Ruimtelijke Ordening). Wij vragen ons in gerede af of hierdoor deze beoogde doelstellingen wel worden bereikt.
- De reeds bestaande figuur van het beschermde stads- of dorpsgezicht (Monumentenwet 1988) ziet toe op een bredere bescherming dan een objectbescherming. Formeel geeft deze figuur echter weinig nadere bescherming anders dan dat het bestemmingsplan een beschermende opzet moet hebben. Een verdere uitbouw van deze juridische figuur zou een bijdrage kunnen leveren aan nu juist de gewenste ruimtelijke samenhang zoals door de Minister in de Beleidsbrief wordt voorgestaan en een oplossing voor de onduidelijkheid die we in het vorige punt hebbenesignaleerd.
- De Minister geeft aan dat een nadere borging van de cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplan binnen de huidige regelgeving (blz. 28 MoMo) mogelijk is. Gezien de eerdere parlementaire behandeling van de Wro twifelen wij zeer aan de mogelijkheden tot daadwerkelijke borging zoals de Minister suggereert. Uw Kamer heeft immers gemeend dat een uitbreiding van de bestemmingen die vastgelegd kunnen worden in het bestemmingsplan, niet wenselijk is. Het dient beperkt te blijven tot de door u vastgelegde bestemmingen. Toevoegingen aan de Bro zijn vanuit andere beleidsdoelen dan ook niet zonder instemming van uw Kamer mogelijk en een dergelijke handelwijze, die een mogelijke oplossing voor onze zorg zou kunnen vormen, is in ieder geval niet in lijn met de eerdere Parlementaire behandeling. Deze cruciale discrepantie dient wat ons betreft fundamenteel opgelost te worden.
- In de beleidsbrief MoMo wordt verder aangegeven dat cultuurhistorie een wegingsfactor is naast andere gelijkwaardige wegingsfactoren in het proces hoe met de ruimtelijke omgeving dient te worden omgegaan. Zoals bedoeld in de omschrijving over de bovengrondse gebouwde historie in het Verdrag van Valetta uit 1992 dient bouwhistorie (en cultuurhistorie in bredere zin) nu juist uitgangspunt of randvoorwaarde te zijn in dergelijke ruimtelijke processen. Gezien de gemiddelde economische belangen bij een (her)ontwikkeling kan worden gesteld dat de monumentenwaarde als ondergeschikt zal worden gesteld aan deze economische waarden - zo leert de huidige praktijk ook. Wij vrezen dan ook dat de borging in de Wro de cultuurhistorie eerder kwetsbaarder zal maken dan versterken. Wij vragen aan u dan ook om in de geest van het Verdrag van Valetta de cultuurhistorie van wegingsfactor te versterken tot randvoorwaarde.
- Algemeen wordt onze zorg verder veroorzaakt door het weinig consequente gebruik van het begrippenkauder. In dit verband willen wij ook graag de nieuwe *Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* (2009) noemen, die het resultaat zijn van een vruchtbare samenwerking van betrokken partijen als VROM/ Bureau Rijksbouwmeester, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de SBN. Voor de goede orde zien wij bouwhistorie als een onderdeel van de totale cultuurhistorie, waarbij in de bouwhistorie een beschrijving wordt gegeven van de gebouwde omgeving op basis van onderzoek aan het gebouwde object, diverse bronnen en de omgeving van het gebouwde. De kennis die hiermee wordt vergaard wordt vergelijkenderwijs in onderzoek betrokken om zo een gewogen beeld van het gebouwde te kunnen geven. Om deze kennis algemeen te kunnen borgen zijn middelen noodzakelijk als het vastleggen in bouwhistorische of cultuurhistorische waardenkaarten dan wel verwachtingskaarten. Daaraan dient dan ook een koppeling aan wettelijke instrumenten verbonden te zijn. Rapportages van reeds onderzochte panden kunnen, in tegenstelling tot recent ingevoerd beleid, door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed systematisch op locatie worden gearchieveerd.

- De Minister suggereert met zijn verwijzing naar kostenopname in het “Exploitatieplan bij gebiedsontwikkeling voor onderzoek naar de gebouwde omgeving”, dat onderzoek naar de gebouwde omgeving alleen plaats dient te vinden bij een voorgenomen wijziging. Dit wekt de indruk dat bij gelijkblijvende bestemming voor een ruimtelijke interventie geen onderzoek naar de gebouwde omgeving en in bredere zin cultuurhistorische waarden zou hoeven plaatsvinden. Naar onze stellige overtuiging dient de kennis van de gebouwde omgeving en het vastleggen van de cultuurhistorische waarden juist plaats te vinden voordat partijen belanghebbenden worden en een wijziging of interventie vanwege dit belang voorstaan. Een objectieve beschrijving of waardering van het object is dan haast niet meer voorstelbaar maar naar onze mening hoogstnoodzakelijk.
- De Minister gaat er in de MoMo vanuit dat voornamelijk de welwillendheid van de eigenaar zal leiden tot behoud van cultuurhistorisch belangwekkende interieurs. De praktijk leert dat juist interieurs – hetzij zichtbaar, hetzij verborgen achter moderne afwerkingen – zeer kwetsbaar zijn en vaak ongemerkt verdwijnen. Naast onder meer schouwen, behangsels en lambriseringen strekt dit begrip zich ook uit naar de interne structuur (binnenmuren, balklagen, dakconstructies en dergelijke), omdat deze zaken achter de gevels en onder de dakpannen niet vanaf de straat zichtbaar zijn en daarmee vogelvrij. De SBN pleit in de monumentenzorg voor het zo volledig mogelijke behoud van het gebouwde erfgoed, omdat alles onderdeel is van de historische bron die een oud gebouw vormt. Wij vragen dan ook om een expliciete bescherming van cultuurhistorisch belangrijke interieurs en interne structuren.

Tot slot, een borging van cultuurhistorie en monumentenzorg in de ruimtelijke ordening zoals voorgesteld door de Minister in de beleidsbrief MoMo lijkt een goede oplossing. Daarvoor is het wel nodig dat de borging alsnog wettelijk ingekaderd wordt, want de door uw Kamer vastgestelde bestemmingen bieden daarvoor geen ruimte. Dit biedt tevens de mogelijkheid om het instrument van het Beschermd gezicht te versterken. Tevens is het noodzakelijk om cultuurhistorie wettelijk te versterken in de ruimtelijke processen van wegingsfactor tot randvoorwaarde, om te voorkomen dat deze ideële factor te vaak het onderspit zal delven ten opzichte van financiële en economische afwegingen. Ook is het nodig om wettelijk te regelen dat de cultuurhistorische en bouwhistorische waarden vooraf op onafhankelijke en objectieve wijze worden vastgesteld, door middel van waarden- of verwachtingskaarten dan wel object- en contextgerichte bouwhistorische onderzoeken. Interieurs en interne structuren tenslotte, zowel zichtbaar als verborgen, verdienen evenveel aandacht en bescherming als het exterieur.

Wij hopen dat onze brief zal bijdragen aan uw inhoudelijke discussie met de Minister over de MoMo en dat de ingezette weg zal leiden tot een verantwoorde nieuwe monumentenzorg.

Hoogachtend,

Mr J.C. de Looff
voorzitter

Ministerie OCW
Directie Cultureel Erfgoed
Dr. J.J. de Jong (IPC 3200)
Projectleider Modernisering Monumentenzorg
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

BIJLAGE

Bij brief SBN

d.d. 12 november 2009

Brief reactie SBN op de MoMO-visie

Utrecht, 23 januari 2009

Geachte heer de Jong,

Met veel interesse hebben wij kennisgenomen van uw nota 'Een lust, geen last: Visie op de modernisering van de monumentenzorg' van november 2008. Gaarne voldoen wij aan uw verzoek om reactie op deze nota die namens het bestuur van de SBN aan u verzonden wordt.

Deels sluit onze reactie aan bij de vier pijlers die u onderscheidt. Ook refereren wij soms aan onze eerdere inbreng in de 'MoMo-discussie', die wij graag nogmaals bijvoegen.

Wij raden u in de eerste plaats aan voor het vervolg van MoMo, een duidelijk begrippenkader voor de in de nota gehanteerde erfgoedbegrippen op te nemen. Daarbij constateren wij ook dat het begrip bouwhistorie in eerdere MoMo-stukken wel voorkwam (en naar onze mening ook thuishoort). Zo schrijft u in uw uitnodiging van december 2007 voor MoMo dat '*bouwhistorisch onderzoek van groot belang is tijdens het restauratieproces én de planontwikkeling*' en dat u de Tweede Kamer hebt toegezegd het thema bouwhistorie in MoMo mee te nemen. Maar in de recente visie wordt het niet als zodanig genoemd. Toch maakt de bouwhistorie een substantieel deel van de cultuurhistorie uit en dat lichten wij graag toe.

Wij besluiten met een aantal concrete aanbevelingen, om de MoMo verder op weg te helpen.

De SBN

SBN staat voor Stichting Bouwhistorie Nederland en wij zetten ons in voor de bevordering van het bouwhistorisch onderzoek in de meest brede zin. Vanzelfsprekend pleiten wij ook voor behoud van de onderzoeksobjecten, hoewel het ons primair gaat om het onderzoek als bijdrage aan het beheer van het cultureel erfgoed.

Twee zaken uit de eerdere inbreng willen wij hier graag nog benadrukken.

Om bouwhistorisch onderzoek een plaats te geven die het toekomt, en tevens de juiste rol te geven bij interventie in het monument, schreven wij in onze brief van mei 2008: "Bouwhistorisch, maar daarnaast ook historisch, historisch-geografisch en architectuurhistorisch - en soms ook archeologisch - onderzoek geeft immers echt inhoud aan de waarde van een monument en daarmee wordt de maatschappelijke betekenis van de historische bebouwing duidelijk gemaakt. Instandhouding van de historische bebouwing is immers veel meer dan een bouwtechnische, financiële en organisatorische opgave, de basis is gelegen in de historische waarden. Bouwhistorisch onderzoek draagt in belangrijke mate bij aan het benoemen van die waarden en daarmee aan het maken van verantwoorde keuzes bij restauratie, verbouw en herbestemming". Bouwhistorisch onderzoek vormt tezamen met andere vormen van cultuurhistorisch onderzoek de basis voor een verantwoord beheer van ons erfgoed.' Bouwhistorisch onderzoek draagt naast die andere vormen van onderzoek immers bij aan het achterhalen van het 'verhaal' dat de stenen en de structuren vertellen, en dat zo belangrijk is voor een juist gebruik en het op waarde schatten van gebouwen en gebieden.

In de brief wezen wij ook reeds op een andere belangrijk punt. De SBN werkt momenteel in nauwe samenwerking met de Rijksgebouwendienst en RACM aan de actualisering van de *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek* uit 2000 met een driedelig doel:

1 om er voor te zorgen dat de bouwhistorie vroeg in het proces betrokken wordt

2 er een verbreding van bouwhistorie naar cultuurhistorie tot stand komt en

3 dat de *Richtlijnen* een sturend document worden in de toekomstige certificering van dat deel van het ruimtelijke proces waarbij bouwhistorici een rol spelen.

Onze visie op de *Richtlijnen* die wij destijds naar de werkgroepen MoMo hebben gestuurd (m.n. werkgroep Kwaliteitszorg), is naar onze mening ook van belang vanwege de procesbeschrijving bij interventie in een monument.

Borgen van cultuurhistorie (in de ruimtelijke ordening)

Om terug te keren naar de visie 'Een lust, geen last': wij onderschrijven het door u gestelde in pijler 1, waarbij u stelt dat de cultuurhistorie vroeg in het proces van ruimtelijke ontwikkeling geïnventariseerd en geanalyseerd dient te worden. Onderzoek in een vroeg stadium geeft nog voordat er plannen zijn uitgewerkt al inzicht in aanwezige kernwaarden en kan mede hierdoor later in het proces ook tot kostenbesparing, een eenvoudiger proces en wellicht ook minder regels leiden. Bij bouwhistorisch onderzoek wordt door documentatie en interpretatie de bouwgeschiedenis van een object of objecten in een gebied vastgelegd. Het is bij uitstek geschikt om aan het begin van het proces een belangrijk deel van de cultuurhistorische waarden en kwaliteiten van een gebouw of een gebied in kaart te brengen.

Proactief in waardevolle gebieden d.m.v. waardenkaarten

Een belangrijk aspect van zo vroeg mogelijk in het proces van ruimtelijke ordening betrokken te worden is door daar proactief aan te werken. Het systeem van de archeologen waarbij waarden en verwachtingen vooraf in kaart gebracht zijn om die bij ontwikkelingen te raadplegen zou tot de gehele cultuurhistorie uitgebreid dienen te worden. Initiatieven daartoe zijn inmiddels al in diverse steden genomen (ondermeer 's-Hertogenbosch, Nijmegen, Leiden, Utrecht), waarbij de *bouwhistorische waardenkaart* voor de stadskern van Amsterdam - naast de al langer bestaande architectuurhistorische waardenkaarten in de vorm van ordekaarten - als een exemplarisch voorbeeld gegeven kan worden. Deze kaart dient nu al als attentiekaart bij ontwikkelingen in dit gebied en is een hulp bij het vroegtijdig onderkennen van kansen en risico's ten aanzien van bepaalde ruimtelijke ontwikkelingen. Gestimuleerd zou moeten worden om zeker voor alle (middelgrote en grote) historische binnensteden, die tevens de status hebben van beschermd stadsgezicht hebben en veelal ook Belvederesteden zijn, een dergelijke kaart te ontwikkelen. Ook voor niet beschermde maar wel waardevolle gebieden in het kader van de cultuurhistorische aspecten die in het bestemmingsplan worden opgenomen deze waarden ten minste indicatief te benoemen.

Echter, gelet op de geplande levensduur van tien jaar van bestemmingsplannen, is verankering van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening een belangrijk streven. Maar naar de mening van de SBN kan dat nooit zonder een 'flankerend' beleid waarin duurzaam behoud door objectgerichte bescherming centraal staat. Immers, een stad die nog wel zijn historische stratenplan behouden heeft maar bijna geen historische bebouwing meer bezit, heeft voor een belangrijk deel aan betekenis op cultuurhistorisch gebied ingeboet en zijn aantrekkingskracht voor bewoners en toeristen verloren. Alleen behoud van structuur en beeld is dus niet voldoende!

Onderzoek voor herbestemming en herontwikkeling

De reeds ingezette ontwikkeling van behoud, door ontwikkeling door herbestemming en herontwikkeling te bevorderen, juichen wij toe. Juist hier is het van groot belang om op het moment van initiatief of van leegstand een eerste bouwhistorisch onderzoek te doen naar het object en dat vervolgens in cultuurhistorisch verband te waarderen.

Zo kunnen op een zo vroeg mogelijk moment de kansen en risico's voor wat betreft de continuïteit van cultuurhistorische identiteit in kaart gebracht worden en meegenomen in ontwikkelings- en herbestemmingsscenario's. De al genoemde *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek* zijn in hun geactualiseerde vorm op deze ontwikkeling toegesneden.

De plaats en rol van bouwhistorisch onderzoek in het proces van herbestemming en herstel zou niet alleen in deze nieuwe *Richtlijnen* tot uiting moeten komen, maar bij voorkeur ook verankerd moeten worden in de Monumentenwet en monumentenverordeningen.

Expertise van specialisten en ‘burgers’ bundelen

Cultuurhistorie is een belangrijk element dat meer en meer in het proces van ruimtelijke ordening ingebracht dient te worden. Het gebouwde erfgoed is doorgaans het belangrijkste, want meest zichtbare onderwerp van de cultuurhistorie. Het is een archief in weer en wind. Voor het lezen en interpreteren daarvan zullen specialisten, zoals in dit geval bouwhistorici, nodig blijven. In sommige gevallen zijn deze binnen particuliere organisaties en gemeenten voorhanden, in andere gevallen kunnen daartoe particuliere bureaus ingeschakeld worden. Belangrijk daarbij is wat u onder pijler 2 benoemt waar het gaat over meer inbreng van burgers. Wij pleiten er in dit verband voor om juist de deskundigen met hun expertkennis, die door hun opleiding en jarenlange ervaring het gebouwde erfgoed meer dan wie ook kunnen lezen, samen te laten werken met eigenaren en betrokken burgers die door hun jarenlange betrokkenheid waardevolle aanvullingen kunnen geven. Niet een vermeende tegenstelling tussen experts en burgers, maar juist de samenwerking tussen beiden zou het uitgangspunt van beleid moeten zijn.

Wij geven u in overweging om bouwhistorici standaard als lid in Monumentencommissies en gecombineerde Welstands- en Monumentencommissies op te laten nemen, naast onder meer de betrokken en deskundige burgers.

Kennis, kennislacunes en onderwijs

Ten aanzien van pijler 3 zijn wij het van harte eens met uw streven om eigenaren en gemeenten optimaal te faciliteren met kennis. Dit houdt wel in dat die kennis verder ontwikkeld en uitgebouwd dient te worden. Uw streven daarbij om tot een stelsel van erkenning en certificering te komen zien wij als een positief, maar ook als een relatief klein onderdeel van een breder spectrum, waarin kennisontwikkeling en onderwijs een belangrijke rol spelen. Zo dient er verder geïnvesteerd te worden in uitbreiding van de benodigde kennis. Uw streven om de positie van de RACM als gezaghebbend kenniscentrum te versterken ondersteunen wij daarbij van harte. Met name op het gebied van de jongere bouwkunst en de Wederopbouw zijn op dit moment nog de nodige kennislacunes wat betreft de bouwhistorische kennis en instandhoudingstechnologie. Dit is één van de onderwerpen waarvoor wij een *onderzoeksagenda* bepleiten. Echter ook waar het de oudere monumenten en niet beschermde oude objecten betreft, worden met name door bouwhistorici nog altijd belangwekkende ontdekkingen gedaan, die er soms toe leiden dat onze architectuur- en cultuurhistorie op punten herschreven dient te worden. Door verdere versterking van het bij voorkeur interdisciplinaire monumentenonderzoek (opleidingen in kunst- en architectuurhistorisch onderzoek, bouwhistorisch onderzoek, historisch onderzoek, historisch geografisch onderzoek) kan in de toekomst onze kennis van het gebouwde erfgoed in grote mate toenemen. Dus ook de koppeling naar het onderwijs om in de toekomst continuïteit te kunnen waarborgen zou nader uitgewerkt dienen te worden. In die zin zien wij graag dat uw visie op dat punt wordt uitgebreid (zie ook onze brief aan de werkgroepen van mei 2008): er wordt naar onze mening te weinig aandacht besteed aan onderwijs, ook op MBO, HBO- en WO-niveau. Terwijl duurzaam behoud ook impliceert: aandacht voor de mensen die in de toekomst erfgoedbeleid maken, monumenten beheren, cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren, gebiedsplannen ontwikkelen etc.

(Her-)selectie van monumenten en interieurs

Wij denken dat om de kwaliteit van het geselecteerde monumentenbestand te borgen het noodzakelijk blijft om te investeren in een streven naar een consistente rijksmonumentenlijst, waaraan niet uitsluitend nog monumenten uit de Wederopbouw toegevoegd kunnen worden. Een belangrijk aspect hierbij is het interieur dat immers een integraal onderdeel van een object uitmaakt. Vooral in de laatste jaren is hier een versterkte aandacht voor met alle nieuwe ontdekkingen van dien. Scenario's voor de bescherming van deze interieurs en ensembles (het samengaan van roerende en onroerende interieuronderdelen) zou in de nadere uitwerking van uw visie meegenomen dienen te worden. Een veranderende kijk op de monumentenzorg waarvan uw nota een voorbeeld is, toont ook de noodzaak van een permanente reflectie op en adaptatie van de geselecteerde waarden. Bij de zeer selectieve aanwijzing van rijksmonumenten in de komende jaren kan – en moet – de bouwhistorie een belangrijke rol spelen.

Gebieds- en objectgericht

Hoewel de algemene trend wijst in de richting van een meer gebiedsgerichte en globalere regelgeving, dient het belang van het object zelf niet uit het oog verloren worden. Bij de onder pijler 4 genoemde ontwikkelingen gaat het veelal om grotere gebouwen en complexen, maar daarnaast bestaat het gros van de rijkslijst uit vele kleinere monumenten die samen de *ruggengraat van de monumentenzorg of nog beter: van de gebouwde (historische) omgeving* uitmaken en waarvan meer dan de helft in de historische binnensteden staat.

Het lijkt ons van blijvend belang om de ‘erosion of history’ die onlosmakelijk verbonden is met het ouder worden van historisch erfgoed en de cultuurhistorische identiteit die het vertegenwoordigt zo veel mogelijk tegen te gaan, door alle middelen die de monumentenzorg ten dienste staan. Daar spelen herontwikkeling van gebieden en herbesteding van gebouwen een belangrijke rol in, maar die rol mag niet ten koste gaan van die cultuurhistorische identiteit.

Concrete aanbevelingen van de SBN:

- 1) Stimuleren van vervaardigen van bouwhistorische (cultuurhistorische) waardenkaarten voor waardevolle stedelijke en landelijke structuren, minimaal als verplichting voor de (middelgrote en grote) beschermde stadsgezichten en aanbevolen voor kleinere kernen en dorpsgezichten.
- 2) Koppeling van deze waardenkaarten aan bestemmingsplannen en nota's in de ruimtelijke ordening, waarbij de continuïteit wordt gewaarborgd over de levensduur van de bestemmingsplannen en nota's heen.
- 3) Verankering van waardestellend onderzoek (waaronder bouwhistorisch onderzoek) **vroegtijdig** in het proces van herbesteding en herontwikkeling/ restauratie middels het verplicht stellen en beschrijven van die rol in de Monumentenwet en monumentenverordeningen.
- 4) Het verplicht stellen van het opnemen van een bouwhistoricus in een gemeentelijke monumenten- (en welstands-)commissie.
- 5) Expertise van deskundigen en burgers bundelen.
- 6) Stimuleren en actief ondersteunen van opleidingen (MBO, HBO, WO) in de monumentenzorg, dus naast de restauratievakopleidingen ook praktijkgerichte en wetenschappelijke opleidingen voor bouwhistorie en cultuurhistorie.
- 7) Het meewerken aan het opstellen van een *onderzoeksagenda* en creëren van mogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek, waarin resultaten uit de vele reeds ter beschikking staande bouwhistorische rapportages, in een breder verband worden uitgewerkt, ter versterking van de wetenschappelijke basis van op dit terrein actieve onderzoekers.
- 8) Opnieuw mogelijkheid bieden tot uitbreiding van de monumentenlijst, zowel voor jonge als oudere objecten.
- 9) Bij de gebiedsgerichte tendens ook de afzonderlijke objecten in het oog houden!

Tot slot: wij stellen er prijs op om bij de verdere uitwerking van uw visie op de modernisering van de monumentenzorg betrokken te blijven en mee te denken over de onderdelen van de vier pijlers. Wij zullen u ook graag kennis laten nemen van ons beleidsplan voor de komende jaren, dat op korte termijn wordt vastgesteld.

Hoogachtend,
Namens het bestuur van de SBN

Drs. K. Steehouwer, voorzitter

Drs. H.P. Jansen, secretaris